

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О.М. БЕКЕТОВА**

(повне найменування закладу вищої освіти)

Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту

Кафедра підприємництва та бізнес-адміністрування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему **Розвиток підприємницької діяльності в
територіальних громадах України**

Виконав: здобувач 4 курсу, групи ПТБД 2022-1
спеціальності 076 Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність

Компанієць А.Д.
(прізвище та ініціали)

Керівник

Рудаченко О.О.
(прізвище та ініціали)

Рецензент

Палант О.Ю.
(прізвище та ініціали)

2026 року

Кваліфікаційна робота здобувача виконана в повному обсязі відповідно до завдання та встановлених вимог.

Допускається до захисту в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри ПтаБА

проф., д.е.н. Димченко О.В.

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О.М. БЕКЕТОВА

(повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут

навчально-науковий інститут економіки і менеджменту

Кафедра

підприємництва та бізнес-адміністрування

Рівень вищої освіти

перший (бакалаврський)

Спеціальність

076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

проф., д.е.н. Димченко

О.В.

«19» травня 2026 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Компанієць Анастасії Дмитрівни

(прізвище, ім'я та по батькові)

1.	Тема	Розвиток підприємницької діяльності в територіальних громадах України
	кваліфікаційної роботи	
	керівник роботи	<u>Рудаченко Ольга Олександрівна, д.е.н., проф.</u>
		затверджені наказом закладу вищої освіти від «19» травня 2026 року № 428-03
	2. Термін подання здобувачем роботи	<u>19.06.2026 р.</u>
	3. Вихідні дані до роботи:	Фінансова та статистична звітність підприємств. Законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку і торговельну діяльність в Україні. Наукові праці та практичні розробки провідних фахівців у галузі управління та адміністрування
	4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):	
		Вступ. Розділ 1 Теоретичні та методичні основи соціально-економічного розвитку територіальних громад. Розділ 2 Аналіз стану та оцінка потенціалу Нововодолазької селищної територіальної громади Харківської області. Розділ 3 Обґрунтування напрямів розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах. Висновки. Список використаних джерел.
	5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):	
		1. Структурна схема кваліфікаційної роботи здобувача; 2-4. Теоретичні та методичні основи соціально-економічного розвитку територіальних громад. 5-6. Аналіз стану та оцінка потенціалу Нововодолазької селищної територіальної громади Харківської області. 7-10. Обґрунтування напрямів розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах

6. Дата видачі завдання «19» травня 2026 р.

Керівник роботи

_____
(підпис)

Рудаченко О.О.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв здобувач

_____
(підпис)

Компанієць А.Д.

(прізвище та ініціали)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи здобувача	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Написання вступу та вивчення літератури за темою дослідження	19.05.26 – 02.06.26	
2	Техніко-економічна характеристика підприємства та проведення аналізу фінансово-господарської діяльності	19.05.26 – 02.06.26	
3	Розробка пакету документів і проведення необхідних розрахунків для практично-рекомендаційної частини	27.05.26 – 08.06.26	
4	Виконання графічної частини	09.06.26 – 14.06.26	
5	Оформлення пояснювальної записки	15.06.26 – 18.06.26	
6	Попередній захист і отримання рецензії	19.06.26 – 21.06.26	
7	Захист кваліфікаційної роботи здобувача	22.06.26 – 25.06.26	

Здобувач

_____
(підпис)

Компанієць А.Д.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____
(підпис)

Рудаченко О.О.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Теоретичні та методичні основи соціально-економічного розвитку територіальних громад	9
1.1. Теоретичні підходи до вивчення соціально-економічного розвитку територіальних громад.....	9
1.2. Особливості впливу воєнного стану на розвиток територіальних громад та трансформаційні процеси в них	19
РОЗДІЛ 2. Аналіз стану та оцінка потенціалу Нововодолазької селищної територіальної громади Харківської області	27
2.1. Загальна характеристика та територіально-географічні особливості Нововодолазької селищної територіальної громади	27
2.2. Оцінка економічного розвитку Нововодолазької селищної територіальної громади	32
РОЗДІЛ 3. Обґрунтування напрямів розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах	41
3.1. Пропозиції щодо стимулювання розвитку підприємництва в Нововодолазькій селищній територіальній громаді	41
3.2. Підходи до оцінювання результативності підприємницької діяльності на рівні територіальних громад	48
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

В умовах сучасних змін у системі державного управління, активізації процесів децентралізації та тривалого впливу воєнних факторів підприємницька діяльність набуває особливої ролі як основа економічної стабільності територіальних громад. У період збройної агресії саме локальний бізнес виступає важливим елементом підтримки фінансової спроможності громад, забезпечує зайнятість населення, сприяє задоволенню першочергових потреб та формує внутрішні механізми економічної безпеки. У такому контексті підприємництво розглядається як стратегічний ресурс, що визначає ефективність використання наявного потенціалу території, впливає на рівень зайнятості, процеси відбудови інфраструктури, інвестиційну привабливість та здатність громади до фінансової автономії. Особливо актуальним це є для Нововодолазької селищної територіальної громади, де мале та середнє підприємництво відіграє провідну роль у формуванні економічної бази та розвитку основних галузей. Водночас підприємницьке середовище в територіальних громадах функціонує в умовах значних труднощів. Серед ключових проблем можна виділити обмеженість фінансових ресурсів, негативні наслідки воєнних дій, скорочення інвестиційної активності, недостатній розвиток інфраструктури підтримки бізнесу, дефіцит кваліфікованих кадрів, низький рівень цифрової трансформації та наявність інституційних обмежень. Сукупність цих факторів ускладнює формування сприятливого підприємницького середовища та стримує розвиток бізнесу.

Сучасні виклики зумовлюють необхідність перегляду підходів до взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємницьким сектором, посилення ролі локальної економічної політики, впровадження нових інструментів оцінювання результативності підприємницької діяльності, а також розроблення ефективних механізмів підтримки бізнесу, адаптованих до умов воєнного часу. У цьому зв'язку дослідження підприємництва в Нововодолазькій громаді має вагоме теоретичне і практичне значення.

Актуальність теми також обумовлена недостатнім рівнем комплексних досліджень, що поєднують соціальні, економічні, інституційні та інноваційні аспекти розвитку підприємництва на місцевому рівні. Більшість наукових підходів зосереджені на загальнодержавному рівні, тоді як територіальні громади потребують адаптованих методик аналізу, які враховують їх специфіку, ресурсні можливості та існуючі обмеження. Отже, необхідність поглибленого аналізу підприємницького середовища Нововодолазької селищної територіальної громади, розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення та визначення перспектив розвитку місцевої економіки зумовлює актуальність даного дослідження в умовах відновлення економіки та зміцнення спроможності місцевого самоврядування.

Метою роботи є дослідження сучасного стану підприємницької діяльності в Нововодолазькій селищній територіальній громаді та обґрунтування напрямів її активізації.

Для реалізації поставленої мети визначено такі завдання:

1. Проаналізувати соціально-економічні характеристики розвитку територіальних громад.
2. Дослідити економічний потенціал та стан підприємницького середовища Нововодолазької громади.
3. Ідентифікувати основні проблеми та обмеження розвитку місцевого бізнесу.
4. Обґрунтувати перспективні напрями економічного зростання громади.
5. Розробити підходи до оцінювання ефективності підприємницької діяльності на рівні територіальних громад.

Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку підприємництва в територіальних громадах України. Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних підходів та практичних аспектів розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах.

Інформаційну основу дослідження сформували чинні законодавчі та нормативні документи України, стратегічні програми і плани розвитку Нововодолазької селищної територіальної громади, офіційні статистичні матеріали державних органів, зокрема Державної служби статистики України та регіональних статистичних підрозділів, а також аналітичні напрацювання наукових установ. Додатково використано результати власного аналізу та дані з відкритих інформаційних ресурсів, що відображають сучасні тенденції розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їх застосування органами місцевого самоврядування для вдосконалення стратегічного планування, розроблення програм підтримки підприємництва, прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері економічного розвитку, а також для підвищення інвестиційної привабливості громади та створення сприятливого середовища для ведення бізнесу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Теоретичні підходи до вивчення соціально-економічного розвитку територіальних громад

Розвиток територіальних громад у сучасних умовах є одним із ключових напрямів трансформації системи державного управління в Україні. Запровадження децентралізаційних змін суттєво посилило роль місцевого самоврядування, надавши громадам ширші повноваження у сфері економічного планування, управління ресурсами та формування власної стратегії розвитку [1]. Передача значної частини управлінських функцій на місцевий рівень створила передумови для формування самодостатніх територіальних одиниць, здатних самостійно визначати пріоритети соціально-економічного зростання. У результаті громади стали не лише адміністративними утвореннями, а й повноцінними суб'єктами економічних процесів, які формують локальні ринки, забезпечують зайнятість населення та впливають на інвестиційний клімат [2-3].

У науковому середовищі соціально-економічний розвиток територіальних громад розглядається як комплексний процес, що охоплює зміни у виробничій сфері, соціальній інфраструктурі, рівні життя населення, інвестиційній активності та ефективності використання ресурсного потенціалу. Важливим аспектом є здатність громади забезпечувати баланс між економічним зростанням і соціальною стабільністю.

Сутність територіальної громади визначається як об'єднання жителів певної території, які мають спільні інтереси, ресурси та механізми управління [4-5]. Саме на цьому рівні відбувається реалізація більшості управлінських рішень, що безпосередньо впливають на якість життя населення та динаміку розвитку території.

Важливою передумовою ефективного функціонування громад стало формування фінансової автономії, що передбачає наявність власних джерел

доходів, можливість встановлення місцевих податків, а також доступ до бюджетних та інвестиційних ресурсів. Це дозволяє органам місцевого самоврядування реалізовувати довгострокові програми розвитку та підвищувати економічну стійкість територій. Разом з тим, процес становлення територіальних громад супроводжувався рядом викликів. Серед них – необхідність адаптації населення до нових управлінських умов, формування ефективної структури управління, забезпечення фінансової стабільності та налагодження взаємодії між різними рівнями влади [7-9].

Додаткові ускладнення виникли внаслідок воєнних подій, які суттєво змінили пріоритети розвитку громад. У сучасних умовах на перший план виходять питання безпеки, відновлення інфраструктури, підтримки внутрішньо переміщених осіб та забезпечення безперервності економічної діяльності. Попри це, територіальні громади демонструють високий рівень адаптивності, активно залучають міжнародну допомогу, підтримують місцевий бізнес та формують нові моделі економічної взаємодії.

Соціально-економічний розвиток громад доцільно оцінювати через систему взаємопов'язаних показників, які відображають різні аспекти їх функціонування [10-14]. До таких показників належать рівень доходів бюджету, зайнятість населення, розвиток підприємництва, стан інфраструктури, інвестиційна активність та якість надання публічних послуг.

Таким чином, сучасні теоретичні підходи до аналізу розвитку територіальних громад базуються на комплексному врахуванні економічних, соціальних та інституційних чинників, що дозволяє сформувати цілісне уявлення про потенціал громади та визначити напрями її подальшого розвитку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Основні підходи до оцінювання соціально-економічного розвитку територіальних громад

Підхід	Сутність	Основні показники	Переваги	Обмеження
Економічний	Оцінка фінансової та виробничої спроможності громади	Доходи бюджету, обсяг виробництва, інвестиції	Простота вимірювання, доступність даних	Не враховує соціальні аспекти
Соціальний	Аналіз рівня життя населення	Доходи населення, зайнятість, доступ до послуг	Відображає добробут населення	Складність кількісної оцінки
Інституційний	Оцінка ефективності управління	Якість управління, прозорість, стратегічне планування	Дає змогу оцінити управлінський потенціал	Висока суб'єктивність
Інноваційний	Визначення рівня впровадження нових технологій	Рівень цифровізації, інноваційна активність	Орієнтація на розвиток	Обмежена статистична база
Комплексний	Інтегрована оцінка всіх складових розвитку	Сукупність економічних, соціальних та інституційних показників	Найбільш повне відображення стану громади	Складність розрахунків

Незважаючи на формування нової системи територіальної організації місцевого самоврядування, у сучасних умовах спостерігається зростання нерівномірності соціально-економічного розвитку громад. Це безпосередньо впливає на їх здатність ефективно управляти ресурсами та забезпечувати належний рівень розвитку. Територіальні громади суттєво відрізняються між собою за чисельністю населення, територіальними масштабами, рівнем економічної активності, станом інфраструктури, природними ресурсами та ступенем інтеграції в економічні процеси країни. Такі відмінності формують передумови для виникнення значних диспропорцій, що ускладнює досягнення збалансованого розвитку територій. Нерівномірність економічного зростання

безпосередньо відображається на якості життя населення, рівні доступності публічних послуг та загальному соціальному благополуччі. Надмірна концентрація фінансових і матеріальних ресурсів у окремих громадах поряд із їх дефіцитом в інших призводить до формування асиметрій, що потребують наукового осмислення та практичного врегулювання.

Проблематика розвитку територіальних громад вже тривалий час перебуває в центрі наукових досліджень, що зумовлено як актуальністю реформи децентралізації, так і необхідністю оцінювання її результативності [15]. Умовно наукові напрацювання у цій сфері можна поділити на два ключові напрями. Перший охоплює теоретико-методологічні дослідження, спрямовані на визначення сутності територіальних громад, їх функцій, структури та ролі у системі управління. Другий зосереджується на прикладних аспектах, зокрема аналізі фінансової спроможності, бюджетних можливостей та інструментів економічного розвитку.

У межах теоретичного напрямку значна увага приділяється порівнянню міжнародного досвіду розвитку місцевого самоврядування, а також формуванню підходів до визначення спроможності громад [16-19]. Окремі дослідження акцентують увагу на міжмуніципальній співпраці як інструменті підвищення ефективності використання ресурсів і забезпечення фінансової стабільності.

Практично орієнтовані дослідження переважно спрямовані на оцінювання фінансово-економічних показників діяльності громад, аналіз структури доходів місцевих бюджетів та визначення факторів їх стійкості [20-22]. Важливим напрямом є також дослідження ролі підприємницької діяльності у формуванні економічної бази громади, адже саме розвиток бізнесу забезпечує наповнення бюджетів і створення робочих місць.

Окрему увагу науковці приділяють сучасним викликам, пов'язаним із воєнними подіями. Зокрема, актуальними є питання адаптації релокованих підприємств, їх інтеграції в нові економічні середовища та впливу на розвиток приймаючих громад. Такі процеси формують нові умови функціонування місцевої економіки та потребують відповідних управлінських рішень.

Загалом вагомий внесок у розвиток теорії та практики функціонування територіальних громад зробили як українські, так і зарубіжні науковці, чії дослідження охоплюють питання управління, ресурсного забезпечення, економічного розвитку та демократичного врядування. Їхні напрацювання створюють наукову основу для подальшого аналізу процесів, що відбуваються на місцевому рівні. Питання формування ресурсної бази територіальних громад також є важливим напрямом досліджень [40]. У науковій літературі ресурсний потенціал розглядається як сукупність фінансових, матеріальних, трудових, природних та інфраструктурних складових, які визначають можливості громади щодо забезпечення власного розвитку. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити спроможність територій до самостійного функціонування та економічного зростання.

Окремі дослідження доводять, що соціально-економічний розвиток територій має синергічний характер, коли взаємодія різних факторів – економічних, соціальних та екологічних – формує комплексний ефект. Використання відповідних аналітичних моделей дозволяє оцінювати перспективи розвитку, прогнозувати ризики та формувати ефективні стратегії управління [39]. В умовах децентралізації особливої ваги набуває розуміння регіонального потенціалу як сукупності можливостей окремих територіальних громад [7]. Саме ефективне використання їхніх ресурсів та активізація інвестиційної діяльності формують основу конкурентоспроможності як окремих територій, так і держави в цілому.

Разом з тим, сучасний етап розвитку характеризується відсутністю єдиного методологічного підходу до комплексного оцінювання соціально-економічного стану територіальних громад. Це особливо відчутно для малих і сільських громад, які мають обмежену ресурсну базу та значною мірою залежать від зовнішніх факторів. У зв'язку з цим виникає необхідність розроблення універсальних, але адаптивних методик оцінювання, що враховуватимуть специфіку розвитку кожної громади [11].

Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, у сучасній економічній літературі відсутній єдиний підхід до трактування категорій, що характеризують розвиток територій, а також до формування універсальної системи показників його оцінювання, що ускладнює проведення порівняльного аналізу та знижує узгодженість наукових результатів. У більшості досліджень розвиток розглядається як безперервний процес змін, що охоплює економічну та соціальну сфери [25-27]. Його сутність полягає у здатності суспільства адаптуватися до нових умов, вирішувати актуальні проблеми та забезпечувати підвищення якості життя населення. Водночас сучасні підходи відходять від вузького трактування розвитку лише через економічні показники. Натомість ключову роль відіграє людський фактор – рівень освіти, соціальна активність, культура, комунікаційні можливості та здатність до інновацій.

Суттєві розбіжності серед дослідників спостерігаються і в питаннях формування системи показників розвитку. Частина науковців акцентує увагу на економічних індикаторах, таких як обсяги виробництва, рівень інвестицій, зайнятість та інноваційна активність. Інші ж приділяють більше уваги соціальним характеристикам, серед яких якість життя, доступ до освіти та медицини, демографічна ситуація і розвиток соціальної інфраструктури.

Рівень соціально-економічного розвитку територіальних громад має визначальне значення для функціонування держави в цілому. Саме він впливає на рівень добробуту населення, доступність базових послуг, ефективність управлінських процесів, умови ведення підприємницької діяльності та інвестиційну привабливість територій. Від розвитку громад залежить стабільність соціально-економічної системи як на регіональному, так і на національному рівнях.

Територіальні громади виступають базовою ланкою економічної системи, оскільки саме на їх рівні формується значна частина господарської діяльності, створюються робочі місця та реалізуються виробничі процеси. Від ефективності їх функціонування значною мірою залежать темпи економічного розвитку країни.

Одним із ключових викликів є побудова системи показників, яка б адекватно відображала рівень розвитку громади. Така система повинна бути комплексною, універсальною та придатною для застосування в різних типах територій. У цьому контексті розвиток громади доцільно розглядати як інтегральний результат взаємодії багатьох факторів, що формують її потенціал.

Соціально-економічний стан громади визначається впливом сукупності взаємопов'язаних складових, серед яких демографічні характеристики, економічна активність, соціальна сфера, інфраструктура, рівень інноваційності та цифрового розвитку. Саме їх поєднання формує здатність території забезпечувати стаке зростання як у період криз, так і в умовах відновлення.

Таблиця 1.2 - Основні групи показників соціально-економічного розвитку територіальних громад

Група показників	Характеристика	Приклади індикаторів
Демографічні	Відображають стан населення та його структуру	чисельність населення, міграція, вікова структура
Економічні	Характеризують рівень господарської діяльності	доходи бюджету, інвестиції, обсяг виробництва
Соціальні	Визначають рівень життя населення	зайнятість, освіта, медичне забезпечення
Інфраструктурні	Оцінюють забезпеченість території ресурсами	дороги, транспорт, ЖКГ, енергозабезпечення
Інноваційні	Відображають рівень технологічного розвитку	цифровізація, ІТ-рішення, інноваційна активність

Водночас характер розвитку територіальних громад значною мірою залежить від системи управління, яка реалізується на різних рівнях. Кожен із них має власні інструменти впливу та відіграє окрему роль у забезпеченні розвитку територій (рис. 1.1).

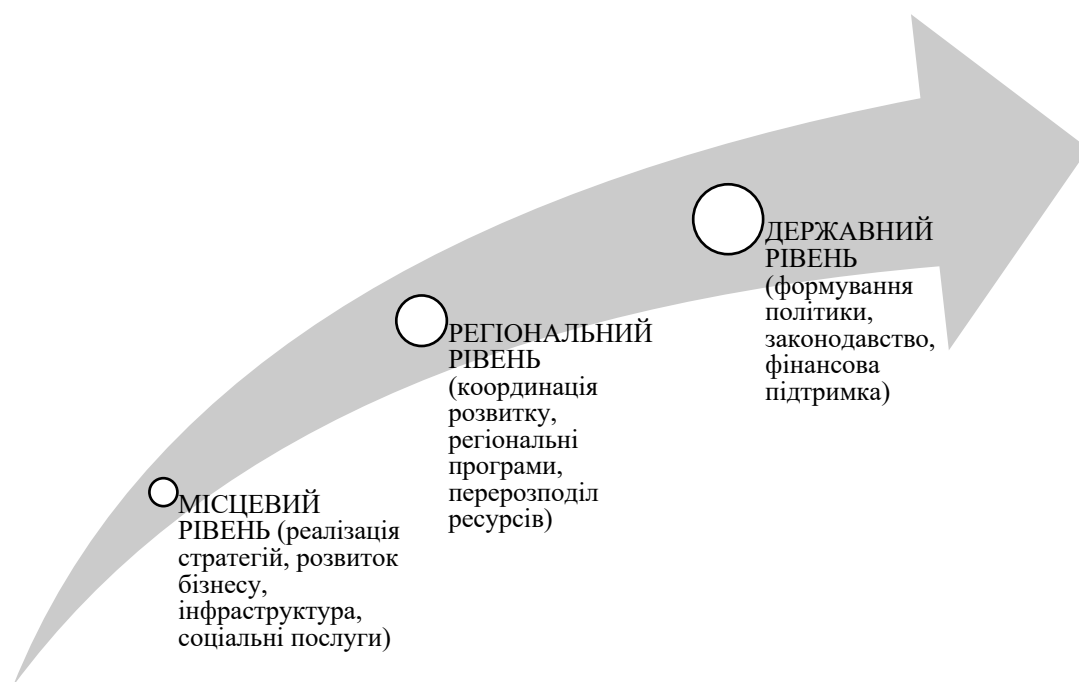

Рисунок 1.2 – Система рівнів управління розвитком територіальних громад

Соціально-економічний розвиток територіальних громад забезпечується взаємодією кількох рівнів управління, кожен із яких виконує власні функції та має відповідні інструменти впливу.

Місцевий рівень є основою практичної реалізації розвитку. Саме органи місцевого самоврядування приймають рішення щодо розвитку підприємництва, модернізації інфраструктури, покращення якості соціальних послуг та створення умов для залучення інвестицій. Вони безпосередньо взаємодіють із населенням і забезпечують реалізацію локальних ініціатив.

Регіональний рівень виконує координаційну функцію, спрямовану на узгодження діяльності окремих громад та формування єдиної політики розвитку на рівні області. Він забезпечує розподіл ресурсів, реалізацію регіональних програм і сприяє розвитку міжмуніципального співробітництва.

Державний рівень визначає стратегічні напрями розвитку країни, формує нормативно-правову базу, здійснює фінансову підтримку територій та створює умови для реалізації загальнонаціональних програм.

Ефективна взаємодія цих рівнів є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку територіальних громад, особливо в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

До основних функцій регіонального рівня управління належать [27-28]:

- розроблення довгострокових орієнтирів економічного розвитку регіону, що передбачає визначення пріоритетних видів діяльності, формування виробничих кластерів, раціональний розподіл ресурсів і посилення конкурентних позицій території;
- формування та реалізація комплексних регіональних стратегій, спрямованих на активізацію інвестиційної діяльності, підтримку інноваційних ініціатив та розвиток провідних галузей економіки, зокрема промисловості, аграрного сектору, транспортної інфраструктури та туристичної сфери;
- створення сприятливих умов для розвитку підприємницького середовища шляхом розбудови бізнес-інфраструктури, функціонування індустріальних парків, центрів підтримки підприємництва та інформаційно-консультаційних платформ;
- забезпечення ефективної взаємодії територіальних громад через розвиток міжмуніципального співробітництва, що сприяє раціональному використанню ресурсів і реалізації спільних проєктів;
- реалізація регіональних програм у соціальній сфері, включаючи освіту, охорону здоров'я та соціальний захист, що сприяє підвищенню рівня життя населення та зменшенню територіальних диспропорцій.

Таким чином, регіональні органи влади виконують координуючу функцію, виступаючи сполучною ланкою між центральною владою та територіальними громадами, забезпечуючи узгодження їхніх інтересів і напрямів розвитку.

На загальнодержавному рівні формуються базові умови функціонування територіальних громад, визначаються стратегічні орієнтири розвитку та створюється нормативно-правове середовище для реалізації соціально-економічної політики.

До ключових напрямів діяльності державного рівня відносять [25-27]:

- розроблення та впровадження національних стратегічних документів, які визначають пріоритети соціально-економічного розвитку, стабілізації економіки, підвищення інвестиційної активності та забезпечення регіональної збалансованості;
- реалізація державних програм і проєктів, спрямованих на розвиток людського потенціалу, впровадження інновацій, модернізацію інфраструктури та відновлення територій, що постраждали внаслідок воєнних дій;
- формування сприятливого макроекономічного середовища через регулювання податкової системи, ринку праці, інвестиційної політики та підтримку підприємницької діяльності;
- встановлення єдиних стандартів якості публічних послуг, що гарантує рівний доступ населення до базових соціальних благ незалежно від місця проживання;
- забезпечення фінансової підтримки територіальних громад шляхом застосування механізмів міжбюджетного вирівнювання, надання субвенцій та інших інструментів державної допомоги.

Державний рівень визначає загальні рамки функціонування системи управління розвитком територій, у межах яких громади реалізують власні стратегії.

Кожен із рівнів управління – місцевий, регіональний та державний – виконує окрему роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальних громад. Водночас досягнення ефективних результатів можливе лише за умови їх узгодженої взаємодії.

Синергія між рівнями управління дозволяє забезпечити стабільне економічне зростання, підвищення добробуту населення, зміцнення інституцій місцевого самоврядування та формування конкурентоспроможних територій, здатних до сталого розвитку навіть в умовах сучасних викликів.

1.2. Особливості впливу воєнного стану на розвиток територіальних громад та трансформаційні процеси в них

Збройна агресія російської федерації проти України, що набула повномасштабного характеру у лютому 2022 року, стала визначальним чинником трансформації функціонування держави, її інституцій та систем управління. Запровадження правового режиму воєнного стану суттєво змінило умови діяльності органів місцевого самоврядування, поставивши перед територіальними громадами нові складні завдання, пов'язані із забезпеченням безпеки, стабільності та життєздатності територій [27]. У результаті воєнних подій відбулися глибокі зміни у всіх сферах життєдіяльності громад. Управлінські процеси, розподіл ресурсів, організація соціальних послуг та функціонування інфраструктури були адаптовані до умов підвищених ризиків та обмежень. Територіальні громади змушені були оперативно перебудувати свою діяльність, поєднуючи функції розвитку з функціями кризового управління.

З початком активної фази війни органи місцевого самоврядування відіграли ключову роль у забезпеченні обороноздатності та гуманітарної підтримки населення. Вони брали участь у формуванні добровольчих формувань, надавали підтримку військовим підрозділам, забезпечували їх матеріально-технічними ресурсами, а також сприяли розміщенню сил оборони на відповідних територіях.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності стало забезпечення безпеки населення, зокрема організація евакуаційних заходів, облаштування тимчасових укриттів та прийом внутрішньо переміщених осіб [14]. Територіальні громади виконували функції координаційних центрів, забезпечуючи розселення, соціальну підтримку та інтеграцію переселенців у місцеве середовище.

Варто зазначити, що значна частина працівників органів місцевого самоврядування долучилася до захисту держави, вступивши до лав Збройних Сил України або територіальної оборони, що ще більше ускладнило управлінські

процеси на місцях, водночас підкресливши високий рівень залученості громад до загальнонаціональних процесів.

У період дії воєнного стану відбулися суттєві зміни у механізмах реалізації владних повноважень. Органи місцевого самоврядування продовжують виконувати свої функції, однак їх діяльність здійснюється у тісній взаємодії з військовим командуванням. Така модель передбачає координацію дій у сфері безпеки, цивільного захисту та забезпечення життєдіяльності населення.

До основних напрямів діяльності в умовах воєнного стану належать [23]:

- забезпечення виконання заходів оборонного характеру;
- участь у системі цивільного захисту населення;
- організація гуманітарної допомоги та її розподілу;
- підтримка правопорядку та стабільного функціонування інфраструктури.

У випадках, коли органи місцевого самоврядування не можуть повною мірою виконувати свої функції, створюються військові адміністрації. Вони перебирають на себе частину управлінських повноважень, забезпечуючи стабільність, безпеку та координацію дій у кризових умовах.

Попри складні обставини, територіальні громади залишаються ключовими суб'єктами управління на місцевому рівні. В умовах війни їх функціональне навантаження значно розширилося, а роль у забезпеченні стійкості держави істотно зросла.

Сучасні громади виконують широкий спектр завдань, серед яких:

- підтримка функціонування об'єктів критичної інфраструктури;
- забезпечення безперервності надання соціальних, медичних та комунальних послуг;
- адаптація систем управління до кризових умов;
- сприяння розвитку місцевого підприємництва;
- залучення та ефективного використання міжнародної допомоги;
- формування механізмів локальної безпеки та стійкості.

У період воєнного стану громади частково перебрали на себе функції, які раніше виконувалися переважно центральними органами влади, що стосується організації евакуаційних процесів, забезпечення життєдіяльності військових підрозділів, охорони прав громадян, а також участі у відновленні пошкодженої інфраструктури (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Основні трансформації діяльності територіальних громад в умовах воєнного стану

Сфера діяльності	До воєнного стану	В умовах воєнного стану
Управління	Стратегічне планування розвитку	Кризове управління та оперативне реагування
Безпека	Обмежена участь	Активна участь у заходах оборони та цивільного захисту
Соціальна сфера	Надання стандартних послуг	Робота з ВПО, гуманітарна допомога
Економіка	Підтримка бізнесу	Збереження економічної активності в кризових умовах
Інфраструктура	Плановий розвиток	Відновлення та підтримка критичних об'єктів

Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила появу нових явищ у системі місцевого розвитку, одним із яких стало формування так званих «релокованих територіальних громад». Хоча цей термін ще не набув офіційного закріплення у нормативно-правовому полі, він досить точно відображає сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються на локальному рівні. Умови війни змусили значну кількість громад функціонувати поза межами своїх територій, адаптуючись до нових соціально-економічних реалій.

Сучасне розуміння територіальної громади виходить за межі просторового підходу. Вона розглядається передусім як сукупність людського потенціалу, який включає мешканців, управлінський персонал, підприємців,

фахівців та представників громадянського суспільства. Саме ці елементи формують основу функціонування громади. В умовах бойових дій, окупації або загрози життю населення значна частина цього потенціалу змушена переміщуватися, що фактично означає «перенесення» громади разом із її людьми.

Релокація громад відбувається внаслідок низки об'єктивних причин, серед яких ключовими є загроза окупації території, активні бойові дії, руйнування інфраструктури, а також неможливість здійснення повноцінного управління на місцях. Основною метою такого переміщення є збереження інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, забезпечення безпеки працівників та населення, а також продовження виконання базових функцій навіть у змінених умовах. Після релокації громади функціонують у новому форматі, який часто має ознаки дистанційного або тимчасового управління. Органи місцевого самоврядування забезпечують надання адміністративних послуг, ведення реєстрів, підтримку соціальних програм, комунікацію з державними структурами та міжнародними організаціями. Особливу увагу приділяють допомозі внутрішньо переміщеним особам, організації освітнього процесу, підтримці медичних установ та координації гуманітарної допомоги.

Для узагальнення особливостей функціонування релокованих громад доцільно представити основні характеристики цього процесу (табл. 1.4).

Таблиця 1.5 – Характерні риси релокації територіальних громад

Характеристика	Зміст
Причини	бойові дії, окупація, руйнування інфраструктури
Мета	забезпечення безпеки та збереження управлінської спроможності
Форма функціонування	дистанційне управління, тимчасові адміністрації
Основні функції	надання послуг, соціальна підтримка, координація допомоги
Результат	збереження життєздатності громади

На рисунку 1.2 схематично відображено процес релокації територіальної громади.

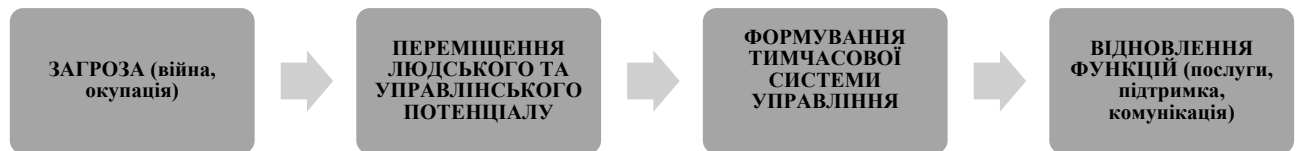

Рисунок 1.2 – Механізм релокації територіальної громади

Практичні приклади підтверджують ефективність такого підходу. Зокрема, окремі громади Донецької та Луганської областей були змушені перемістити свої адміністративні центри до безпечніших регіонів, що дозволило зберегти керованість, продовжити надання послуг населенню та підтримувати зв'язок із громадянами, які залишилися на тимчасово окупованих територіях або стали внутрішньо переміщеними особами. Паралельно із процесами релокації спостерігається інше масштабне явище – тимчасова окупація територій. Вона супроводжується руйнуванням економічних зв'язків, деградацією інфраструктури, обмеженням прав населення та формуванням глибокої гуманітарної кризи. Окупація значно ускладнює функціонування громад, оскільки призводить до втрати контролю над територією та ресурсами.

Найбільш показовими є приклади великих промислових громад, які зазнали значних руйнувань унаслідок бойових дій. До війни такі території виконували важливу роль у національній економіці, забезпечуючи розвиток промисловості, транспортної інфраструктури та зовнішньоекономічних зв'язків. В умовах війни вони стали осередками масштабних руйнувань, що призвело до втрати виробничого потенціалу, масового переміщення населення та порушення соціально-економічної стабільності.

Водночас навіть у таких умовах органи місцевого самоврядування прагнуть зберегти свою діяльність, переміщуючи адміністративні структури та

продовжуючи виконувати функції поза межами території. Це дозволяє підтримувати зв'язок із населенням, вести облік втрат, координувати допомогу та формувати стратегії відновлення.

Аналогічні процеси спостерігаються і в менш масштабних громадах, які опинилися в зоні бойових дій. Руйнування житлового фонду, інфраструктури та інженерних мереж, масове переміщення населення та обмеження доступу до базових послуг суттєво впливають на їх функціонування. Проте навіть за таких умов місцеві органи влади намагаються забезпечити безперервність управління, підтримувати життєво важливі процеси та сприяти стабілізації ситуації. Таким чином, воєнний стан став потужним фактором трансформації територіальних громад, змусивши їх адаптуватися до нових умов функціонування. Виникнення явища релокації, поширення практик дистанційного управління та посилення ролі громад у забезпеченні стійкості територій свідчать про формування нової моделі місцевого розвитку, яка базується на гнучкості, мобільності та здатності до швидкого реагування на кризові виклики.

У 2023 році до загального фонду бюджетів територіальних громад (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло близько 314,2 млрд грн, що в середньому становило 7751,2 грн у розрахунку на одного мешканця [26]. При цьому фінансова диференціація між громадами залишалася значною: у 546 громадах рівень доходів перевищував середній показник, тоді як найбільша кількість громад (понад 600) формувала доходи в межах 5–10 тис. грн на одну особу [25].

Видатки загального фонду місцевих бюджетів у 2023 році досягли 361,8 млрд грн, що відповідало приблизно 10 369,1 грн на одного жителя [25]. У 571 громаді витрати перевищували середній рівень, при цьому найбільша частка громад витратила від 5 до 10 тис. грн на особу, а значна кількість – від 10 до 20 тис. грн [26]. Така структура свідчить про підвищене навантаження на місцеві бюджети, зумовлене необхідністю фінансування першочергових потреб в умовах війни.

Унаслідок активних бойових дій, тимчасової окупації та втрати частини економічного потенціалу у 79 територіальних громадах обсяг видатків на утримання управлінського апарату перевищив власні доходи, що свідчить про критичний рівень фінансової залежності таких громад від зовнішніх джерел підтримки, зокрема державних субвенцій та міжнародної допомоги [25].

Разом із тим, уже у 2024 році спостерігалася певна стабілізація бюджетної системи територіальних громад. За попередніми оцінками, доходи загального фонду зросли до приблизно 340–360 млрд грн, що пояснюється поступовим відновленням економічної активності, релокацією підприємств у безпечні регіони, а також покращенням адміністрування місцевих податків і зборів [25-26]. У 2025 році очікується подальше зростання доходної бази громад, зокрема за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу, цифровізації фінансових процесів та залучення інвестицій у відбудову територій.

Водночас структура видатків зазнала суттєвих змін. Якщо до війни значна частка коштів спрямовувалася на розвиткові проекти, то в умовах 2023–2025 років пріоритетними стали витрати на:

- підтримку обороноздатності та територіальної оборони;
- забезпечення внутрішньо переміщених осіб;
- ліквідацію наслідків руйнувань;
- відновлення об'єктів критичної інфраструктури;
- фінансування соціальних та медичних послуг.

Аналіз динаміки фінансових показників свідчить про те, що територіальні громади змогли адаптуватися до функціонування в умовах воєнного стану. Попри значні втрати економічного потенціалу, скорочення доходів та зростання видаткового навантаження, більшість громад забезпечують виконання ключових бюджетних функцій та підтримують базову життєдіяльність населення.

Важливою особливістю сучасного етапу є посилення ролі державного бюджету як інструменту стабілізації місцевих фінансів. Через механізми міжбюджетного вирівнювання, освітні та медичні субвенції, а також цільові

програми підтримки держава компенсує частину втрат громад та забезпечує фінансування критично важливих напрямів. Крім того, зростає значення міжнародної фінансової допомоги, яка спрямовується на відновлення інфраструктури та розвиток територій.

Включення до аналізу всіх територіальних громад України, зокрема тих, що перебувають у зоні бойових дій або тимчасовій окупації, дозволило отримати комплексну картину змін у бюджетній спроможності. Порівняння з довоєнним періодом (2021 рік) засвідчило глибокі трансформації фінансової системи на місцевому рівні, а також виявило нові тенденції розвитку, пов'язані з воєнними викликами. Отримані результати можуть бути використані органами місцевого самоврядування для вдосконалення бюджетного планування, визначення стратегічних пріоритетів та підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами. Вони також формують основу для подальшого розвитку механізмів фінансового вирівнювання, підвищення стійкості громад та адаптації бюджетної політики до умов післявоєнного відновлення.

У перспективі 2026–2028 років очікується поступовий перехід від режиму «кризового управління» до моделі відновлювального розвитку, що передбачає активізацію інвестиційної діяльності, реалізацію масштабних інфраструктурних проєктів, відновлення економічної бази громад та посилення їх фінансової самодостатності. Таким чином, сучасний етап розвитку територіальних громад характеризується високим рівнем адаптивності, трансформацією фінансових механізмів та формуванням нових підходів до управління ресурсами. Попри складні умови, громади залишаються ключовими суб'єктами забезпечення соціально-економічної стабільності та відновлення держави.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ НОВОВОДОЛАЗЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика та територіально-географічні особливості Нововодолазької селищної територіальної громади

Нововодолазька селищна територіальна громада є адміністративно-територіальною одиницею Харківської області, утвореною в межах реформи децентралізації відповідно до законодавства України про добровільне об'єднання територіальних громад. Офіційне створення громади відбулося 24 січня 2017 року, що стало важливим етапом у процесі укрупнення територій та підвищення ефективності системи місцевого самоврядування.

Подальший аналіз соціально-економічного стану, територіально-географічних особливостей та фінансової спроможності громади здійснюється на основі положень документа «Стратегія розвитку Нововодолазької селищної територіальної громади до 2030 року» [36], який визначає ключові напрями розвитку, пріоритети та цілі функціонування громади в середньо- та довгостроковій перспективі.

Адміністративним центром громади є селище міського типу Нова Водолага, яке має значний історичний та адміністративний потенціал.

Історичний розвиток території громади бере свій початок ще з XVII століття, коли на цій території виникли перші укріплені поселення, що виконували оборонні функції. Протягом тривалого часу Нова Водолага розвивалася як ремісничий і торговельний центр, що спеціалізувався на виробництві різних видів продукції, зокрема гончарних виробів, сільськогосподарського реманенту та текстильних товарів. У подальшому територія громади зазнавала впливу історичних подій, включаючи військові конфлікти та економічні трансформації, що сформувало її сучасний соціально-економічний потенціал. Значний адміністративний досвід, накопичений

протягом тривалого часу, сприяє ефективному управлінню громадою на сучасному етапі.

Станом на 2026 рік до складу Нововодолазької громади входить 36 населених пунктів, які об'єднані у 12 старостинських округів [36]. Така структура забезпечує ефективну організацію управління територією та наближення адміністративних послуг до населення (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Адміністративна структура Нововодолазької громади [36]

Показник	Значення
Рік утворення	2017
Адміністративний центр	смт Нова Водолага
Кількість населених пунктів	36
Кількість старостинських округів	12
Площа території	578,4 км ²
Частка від території області	1,84%

Географічно громада розташована в північно-західній частині Харківської області та входить до складу Харківського району. Вигідне розташування забезпечує зручні транспортні зв'язки з іншими регіонами країни. Через територію громади проходять важливі автомобільні магістралі державного значення, що сприяє розвитку логістики, торгівлі та підприємницької діяльності.

Адміністративний центр громади знаходиться на перетині транспортних маршрутів, що забезпечує доступність як до обласного центру, так і до інших регіонів України. Відстань до столиці України становить близько 450 км, що забезпечує можливість інтеграції громади у загальнонаціональні економічні процеси. Громада межує з низкою інших територіальних громад, що створює передумови для розвитку міжмуніципального співробітництва та реалізації спільних проєктів.

Таблиця 2.2 - Географічне розташування громади [36]

Показник	Характеристика
Регіон	Харківська область
Район	Харківський
Розташування	північно-західна частина області
Сусідні громади	Мереф'янська, Південна, Люботинська, Зміївська, Старовірівська, Валківська
Основні транспортні шляхи	автомобільні магістралі державного значення
Загальна протяжність доріг	201,9 км

Транспортна інфраструктура громади представлена мережею автомобільних доріг загальною протяжністю понад 200 км, з яких значна частина має тверде покриття, що забезпечує належний рівень транспортної доступності та сприяє розвитку економічної діяльності. Важливу роль у розвитку громади відіграє її природно-ресурсний потенціал. Територія характеризується наявністю родючих земель, що створює сприятливі умови для розвитку сільського господарства. Крім того, на окремих територіях здійснюється видобуток корисних копалин, що має значення для формування місцевої економіки.

Окремі населені пункти громади мають власні історичні та економічні особливості. Наприклад, у деяких селах історично сформувалися ремісничі традиції, тоді як інші спеціалізуються на сільськогосподарському виробництві або промисловій діяльності, що формує різноманітну економічну структуру громади.

Таблиця 2.3 - Характеристика старостинських округів [36]

Тип населених пунктів	Характеристика
Історичні поселення	мають давнє походження та культурну спадщину
Аграрні території	орієнтовані на сільське господарство
Промислові зони	пов'язані з видобутком ресурсів або виробництвом
Змішані території	поєднують кілька видів економічної діяльності

Таким чином, Нововодолазька територіальна громада характеризується вигідним географічним положенням, розвиненою адміністративною структурою та значним історичним і економічним потенціалом. Поєднання транспортної доступності, природних ресурсів та людського капіталу створює передумови для подальшого розвитку громади та підвищення її конкурентоспроможності в регіональному середовищі. Демографічна ситуація в Нововодолазькій селищній територіальній громаді характеризується низкою специфічних тенденцій, які загалом відповідають загальнообласним процесам, однак мають і певні локальні особливості. Зокрема, вікова структура населення громади є близькою до середніх показників по Харківській області, проте відзначається дещо вищою часткою населення молодшого віку, що створює потенційні передумови для відновлення трудового ресурсу в майбутньому.

Станом на початок 2024 року чисельність зареєстрованого населення громади становила 25 884 особи. При цьому динаміка чисельності населення є неоднорідною: зростання спостерігається переважно в адміністративному центрі громади – селищі Нова Водолага, а також у окремих старостинських округах, тоді як більшість сільських територій демонструють тенденцію до скорочення населення.

Аналіз розподілу населення свідчить, що понад половина мешканців громади проживає в адміністративному центрі, що зумовлює його домінуючу роль у соціально-економічному розвитку території. Частка населення сільських

територій поступово зменшується, що пов'язано як із природними демографічними процесами, так і з міграційними чинниками.

Таблиця 2.4 - Динаміка чисельності населення Нововодолазької громади [36]

Територія	2018	2020	2022	2024	Зміна 2018–2024
смт Нова Водолага	10986	12061	13610	13804	+2818
Старостинські округи (сукупно)	5500	5900	6200	6080	незначні коливання
Громада загалом	16531	18028	26053	25884	+9353
Територія	2018	2020	2022	2024	Зміна 2018–2024

*зростання частково пояснюється адміністративними змінами та обліком ВПО

Важливою характеристикою демографічного розвитку є негативний природний приріст населення, який зумовлений перевищенням рівня смертності над народжуваністю. Така ситуація є типовою для більшості територіальних громад України, проте в умовах воєнного стану вона посилюється додатковими факторами, зокрема мобілізацією населення, міграційними процесами та погіршенням соціально-економічних умов. Міграційна ситуація також залишається складною. З одного боку, громада прийняла значну кількість внутрішньо переміщених осіб (понад 12 тис.), що тимчасово вплинуло на збільшення чисельності населення. З іншого боку, значна частина цих осіб не інтегрувалася повністю в місцеве середовище, а лише зареєстрована, що не створює сталого демографічного ефекту.

Додатковим фактором, який впливає на структуру населення, є мобілізація чоловічого населення. За оцінками, близько 1000 осіб було призвано до лав Збройних Сил України, що призвело до зменшення частки працездатного населення та посилило дисбаланс у віковій і статевій структурі.

Прогнозні демографічні тенденції свідчать про подальше скорочення чисельності працездатного населення. У найближчі 10 років очікується, що кількість осіб, які досягнуть працездатного віку, буде суттєво меншою за кількість тих, хто його залишає, що створює ризики дефіциту трудових ресурсів та ускладнює економічний розвиток громади. Особливої уваги потребує ситуація в освітній сфері. Демографічний аналіз показує поступове зменшення кількості дітей молодших вікових груп, що в перспективі призведе до скорочення контингенту учнів у закладах освіти. Це потребує оптимізації освітньої мережі та адаптації інфраструктури до нових умов.

Водночас слід зазначити, що громада має певний потенціал для стабілізації демографічної ситуації за рахунок:

- залучення внутрішньо переміщених осіб до постійного проживання;
- створення нових робочих місць;
- розвитку соціальної інфраструктури;
- покращення умов для молоді та сімей із дітьми.

Таким чином, демографічна ситуація в Нововодолазькій громаді є складною та характеризується поєднанням негативних і стримано позитивних тенденцій. Вона безпосередньо впливає на формування трудового потенціалу, розвиток економіки та потребує врахування при стратегічному плануванні розвитку громади.

2.2. Оцінка економічного розвитку Нововодолазької селищної територіальної громади

Економічний розвиток Нововодолазької селищної територіальної громади характеризується поступовим відновленням ділової активності, адаптацією до умов воєнного стану та збереженням базових секторів господарювання. Незважаючи на загальнонаціональні економічні виклики, громада демонструє відносну стабільність у функціонуванні підприємницького середовища.

Станом на початок 2024 року на території громади було зареєстровано 1492 суб'єкти господарювання, серед яких 412 юридичних осіб та 1075 фізичних осіб-підприємців. Крім того, діяльність здійснюють окремі самозайняті особи (адвокати, нотаріуси). Така структура свідчить про домінування малого бізнесу, що є типовим для територіальних громад.

Особливої уваги заслуговує тенденція до зростання кількості фізичних осіб-підприємців. Протягом останніх років їх кількість збільшується в середньому на 4–6% щорічно, що може свідчити про певну гнучкість економіки громади, здатність населення адаптуватися до кризових умов та переорієнтовуватися на самозайнятність (табл.2.5).

Таблиця 2.5 - Структура суб'єктів господарювання в Нововодолазькій громаді (2024 р.) [36]

Показник	Кількість	Частка, %
Юридичні особи	412	27,6
ФОП	1075	72,0
Інші (адвокати, нотаріуси)	5	0,4
Всього	1492	100

Гендерна структура підприємницької діяльності також має свої особливості. Серед юридичних осіб переважають керівники-чоловіки, тоді як серед фізичних осіб-підприємців спостерігається більша частка жінок. Це свідчить про активну участь жінок у малому бізнесі, особливо у сфері торгівлі та послуг.

Важливою рисою економічної структури громади є концентрація підприємницької діяльності в адміністративному центрі. Близько 65–70% усіх суб'єктів господарювання функціонують у селищі Нова Водолага, що пояснюється кращою інфраструктурою, транспортною доступністю та вищою платоспроможністю населення (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Територіальна концентрація бізнесу [36]

Територія	Частка бізнесу
смт Нова Водолага	68–70%
Сільські території	30–32%

Аналіз галузевої структури економіки громади показує, що найбільш поширеними видами діяльності є торгівля, сільське господарство, видобувна промисловість та сфера послуг. Значна частка підприємницької діяльності пов'язана з роздрібною торгівлею, що є характерним для громад із переважанням малого бізнесу.

Разом із тим, вагомий внесок у формування місцевого бюджету здійснюють як приватні підприємства, так і установи бюджетної сфери. Зокрема, значну частку надходжень забезпечують органи державного управління, освіти та охорони здоров'я (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 - Структура податкових надходжень за основними секторами (2023 р.) [36]

Сектор економіки	Частка надходжень, %
Публічне управління	22,9
Освіта	3,2
Охорона здоров'я	5,5
Сільське господарство	13,3
Оптова торгівля	12,8
Добувна промисловість	13,8
Харчова промисловість	8,2
Інші види діяльності	20

Загалом частка надходжень від бюджетної сфери становить понад 30%, що свідчить про значну роль державного сектору в економіці громади. Водночас понад половину доходів формують суб'єкти господарювання, що підтверджує важливість розвитку підприємництва.

Серед найбільших платників податків варто виділити підприємства добувної галузі, енергетичного сектору та підприємства оптової торгівлі. Їх діяльність формує значну частину доходної бази місцевого бюджету та забезпечує зайнятість населення. Окремо слід відзначити наявність підприємств, зареєстрованих поза межами громади, але фактично здійснюючих діяльність на її території. Відсутність повного обліку таких суб'єктів може призводити до втрати потенційних бюджетних надходжень.

У сучасних умовах воєнного стану економіка громади зазнала певних трансформацій. Зокрема:

- частина підприємств скоротила обсяги діяльності;
- відбулися зміни у структурі зайнятості;
- зросла роль малого бізнесу;
- посилилася залежність від державної підтримки.

Водночас громада демонструє потенціал до розвитку. Найбільш перспективними напрямками економічного зростання є:

- розвиток переробної промисловості;
- розширення виробництва харчової продукції;
- підтримка аграрного сектору;
- розвиток логістичних та сервісних послуг.

Таким чином, економічний розвиток Нововодолазької громади характеризується поєднанням традиційних галузей і нових адаптаційних процесів. Подальше зростання залежатиме від ефективності використання наявного потенціалу, залучення інвестицій та створення сприятливого бізнес-середовища. Сільське господарство є однією з базових складових економіки Нововодолазької селищної територіальної громади та визначає її аграрну спеціалізацію. Наявність родючих земель, сприятливих кліматичних умов і сформованої виробничої бази створює передумови для розвитку сільськогосподарського виробництва. Загалом у громаді функціонує понад 30 аграрних підприємств, що здійснюють господарську діяльність у різних сегментах аграрного сектору.

Основу аграрної економіки становить рослинництво, яке домінує у структурі виробництва. Переважна частина підприємств спеціалізується на вирощуванні зернових та олійних культур. Найбільш поширеними культурами є пшениця (озима та яра), ячмінь, кукурудза, соняшник, ріпак та соя. Така структура є типовою для регіону та орієнтована на експортно-орієнтоване виробництво.

Тваринництво в громаді розвинене меншою мірою, проте представлено окремими підприємствами, які займаються розведенням великої рогатої худоби, свинарством та птахівництвом, що дозволяє частково диверсифікувати аграрну діяльність та забезпечувати виробництво м'ясо-молочної продукції (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Структура аграрного виробництва громади [36]

Галузь	Основні види діяльності	Рівень розвитку
Рослинництво	зернові, олійні культури	високий
Тваринництво	ВРХ, свинарство	середній
Птахівництво	м'ясо-яєчне виробництво	середній
Ягідництво	вирощування ягід	низький

Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється переважно великими агропідприємствами та фермерськими господарствами, які забезпечують основний обсяг валової продукції. Водночас частка малих виробників залишається обмеженою, що свідчить про потенціал розвитку дрібного фермерства та кооперації.

Аналіз сучасного стану аграрного сектору дозволяє визначити перспективні напрями його розвитку. Серед них особливе значення має формування аграрних кластерів, які передбачають об'єднання виробників, переробних підприємств та логістичних структур. Такий підхід дозволить:

- підвищити ефективність виробництва;
- забезпечити глибшу переробку продукції;
- розширити ринки збуту;
- залучити інвестиції та сучасні технології.

Промисловий сектор громади має аграрно-промислову спрямованість та представлений кількома ключовими напрямками діяльності. До них належать видобувна промисловість, харчова та переробна галузі, а також окремі виробничі підприємства. Особливе місце займають підприємства, пов'язані з використанням природних ресурсів, зокрема видобутком корисних копалин та енергетичних ресурсів. Вони формують значну частину доходів місцевого бюджету та забезпечують зайнятість населення (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 - Основні напрями промислового розвитку громади [36]

Галузь	Характеристика	Значення
Добувна	видобуток газу, піску	бюджетоутворююча
Харчова	переробка сільгосппродукції	перспективна
Переробна	виробництво готової продукції	середній розвиток
Інші	декоративні, будівельні матеріали	локальне значення

Промислові підприємства громади представлені як великими виробниками, так і середнім бізнесом, що працює у сфері переробки сільськогосподарської продукції, виробництва харчових товарів та будівельних матеріалів. Важливим фактором розвитку є поєднання аграрного виробництва з переробкою, що створює додану вартість на місцевому рівні.

Підприємницьке середовище громади формується за рахунок діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Загальна кількість суб'єктів господарювання становить близько 1500 одиниць, що свідчить про достатній рівень підприємницької активності.

У розрахунку на 10 тисяч населення кількість підприємств є відносно високою, що характеризує громаду як економічно активну територію (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 - Показники підприємницької активності [36]

Показник	Значення
Юридичні особи (на 10 тис. населення)	159
ФОП (на 10 тис. населення)	415
Загальна кількість бізнесу	1492

Податкове середовище громади можна охарактеризувати як відносно сприятливе для розвитку малого та середнього бізнесу. Помірні ставки місцевих податків та наявність базової інфраструктури створюють передумови для ведення підприємницької діяльності.

Разом із тим, існує потреба у подальшому вдосконаленні бізнес-клімату. До основних напрямів розвитку підприємницького середовища належать:

- підтримка малого та середнього бізнесу;
- створення центрів розвитку підприємництва;
- організація навчальних програм для підприємців;
- залучення грантових та донорських ресурсів;
- розвиток інфраструктури підтримки бізнесу.

У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція громади у національні та міжнародні програми підтримки бізнесу, що дозволить залучити додаткові фінансові ресурси та підвищити конкурентоспроможність місцевої економіки. Таким чином, економіка Нововодолазької громади має виражену аграрно-промислову структуру, характеризується достатнім рівнем підприємницької активності та наявністю потенціалу для подальшого розвитку. Ключовими напрямками зростання є розвиток переробної промисловості, підтримка малого бізнесу та впровадження інноваційних підходів у господарську діяльність.

Аналіз соціально-економічного та фінансового стану Нововодолазької селищної територіальної громади свідчить про достатньо високий рівень її спроможності за ключовими показниками. Громада характеризується значним потенціалом як за чисельністю населення, так і за площею території, а також

демонструє стабільні позиції за рівнем податкової спроможності та часткою власних доходів у структурі місцевого бюджету.

Індекс податкоспроможності громади у 2022 році становив 0,9, проте у 2023 році знизився до 0,7. Незважаючи на цю тенденцію, громада зберігає високі позиції серед інших територіальних громад регіону, посідаючи одне з провідних місць за цим показником. Це свідчить про наявність достатньої фінансової бази та потенціалу для подальшого розвитку, хоча водночас вказує на певні ризики, пов'язані зі зниженням економічної активності в умовах воєнного стану. Важливим індикатором фінансової спроможності є обсяг доходів у розрахунку на одного мешканця. У 2023 році цей показник у громаді перевищував середній рівень по області, що дозволило їй зайняти місце у верхній частині регіонального рейтингу. Аналогічна ситуація спостерігається і щодо показників видатків, які також залишаються на відносно високому рівні, що свідчить про активне фінансування соціально важливих сфер.

Разом із тим, у структурі бюджету простежується значна частка міжбюджетних трансфертів, яка становить близько третини доходів. Це вказує на певну залежність громади від державної фінансової підтримки, що є характерним для більшості територіальних громад в умовах воєнного часу. Водночас вагома частка власних надходжень, зокрема місцевих податків і зборів, свідчить про достатній рівень фінансової самостійності.

Серед позитивних аспектів варто відзначити високі показники надходжень від місцевих податків, зокрема плати за землю, а також стабільний рівень фіскальної віддачі території, що свідчить про ефективне використання ресурсного потенціалу громади та належний рівень адміністрування податків. Видаткова частина бюджету має чітко виражену соціальну спрямованість. Найбільша частка коштів спрямовується на фінансування державного управління, освіти та утримання інфраструктури. При цьому, навіть в умовах воєнного стану, громада зберігає відносно низький рівень витрат на утримання апарату управління порівняно з іншими громадами регіону, що свідчить про ефективність управлінських процесів.

Водночас, незважаючи на зростання номінальних показників доходів, реальна купівельна спроможність бюджету знижується під впливом інфляційних процесів та загальної економічної нестабільності. Це потребує більш раціонального підходу до використання бюджетних коштів та визначення пріоритетів фінансування.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок, що Нововодолазька територіальна громада має достатній рівень фінансової та економічної спроможності, проте функціонує в умовах підвищених ризиків і залежності від зовнішніх факторів. Подальший розвиток громади потребує посилення власної дохідної бази, активізації підприємницької діяльності, залучення інвестицій та оптимізації бюджетної політики. Отримані результати аналізу створюють основу для розроблення ефективних заходів щодо активізації підприємництва, підвищення економічної стійкості та забезпечення сталого розвитку громади, що буде розглянуто в наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

3.1. Пропозиції щодо стимулювання розвитку підприємництва в Нововодолазькій селищній територіальній громаді

Проведений аналіз економічного стану Нововодолазької селищної територіальної громади свідчить про наявність значного, але недостатньо реалізованого підприємницького потенціалу. Незважаючи на відносно стабільну кількість суб'єктів господарювання, частка фізичних осіб-підприємців залишається нижчою за потенційно можливий рівень, що обумовлює необхідність активізації підприємницької діяльності.

Основною проблемою розвитку підприємництва в громаді є недостатній рівень розвитку інфраструктури підтримки бізнесу, обмежений доступ до фінансових ресурсів, недостатня поінформованість населення щодо можливостей започаткування власної справи, а також вплив воєнного стану на економічну активність. У зв'язку з цим першочерговим завданням органів місцевого самоврядування є формування сприятливого підприємницького середовища, яке забезпечуватиме умови для створення, розвитку та масштабування бізнесу.

Одним із ключових напрямів стимулювання підприємництва є розвиток інфраструктури підтримки бізнесу, яка повинна включати як матеріальні, так і нематеріальні елементи.

Матеріальна інфраструктура передбачає створення або розвиток:

- бізнес-центрів і коворкінг-просторів;
- центрів підтримки підприємництва;
- індустріальних майданчиків або міні-технопарків;
- логістичних об'єктів для підтримки місцевих виробників.

Нематеріальна інфраструктура є не менш важливою та включає:

- консультаційну підтримку підприємців;

- супровід у підготовці бізнес-планів;
- допомогу в участі у грантових програмах;
- інформаційно-освітні заходи;
- цифрові сервіси підтримки бізнесу.

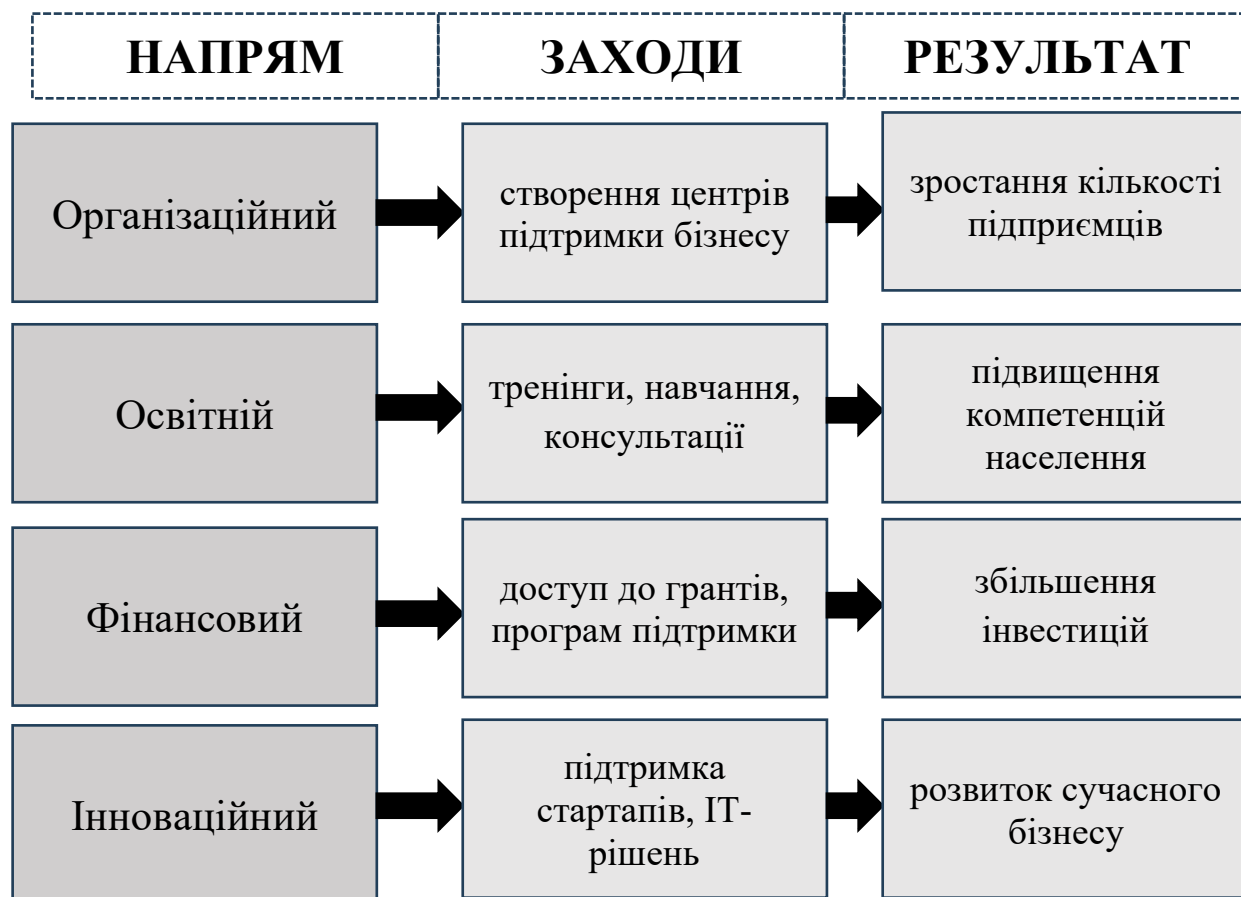

Рисунок 3.1 - Основні напрями розвитку інфраструктури підтримки підприємництва

Важливим напрямом є також стимулювання самозайнятості населення. У сучасних умовах, особливо в період воєнного стану, розвиток малого бізнесу та самозайнятості може стати одним із ключових факторів економічної стабілізації громади. Для цього доцільно:

- організувати навчання основам підприємництва;
- створити програми перекваліфікації населення;
- підтримувати молодіжне підприємництво;
- стимулювати розвиток сімейного бізнесу.

Особливу увагу необхідно приділити розвитку цифрового підприємництва. Впровадження ІТ-рішень, онлайн-платформ та дистанційних форм ведення бізнесу дозволить розширити можливості підприємців, зменшити витрати та підвищити конкурентоспроможність (рис. 3.2).

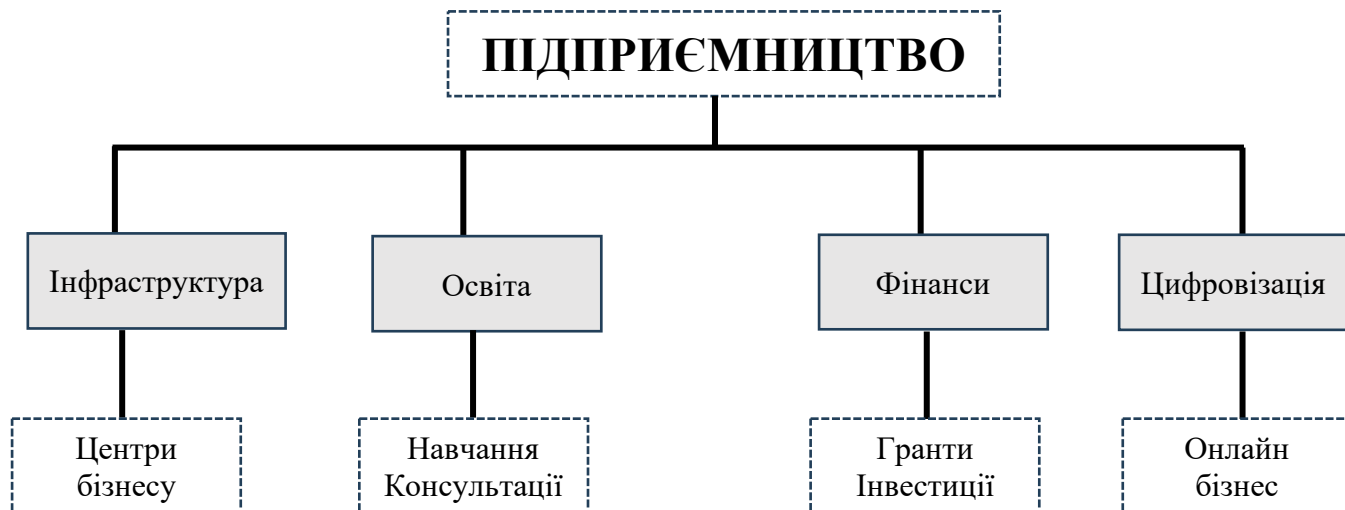

Рисунок 3.2 – Модель стимулювання підприємництва в громаді

Окремим важливим напрямом розвитку є підтримка кластерних ініціатив. Об'єднання підприємств у кластери дозволить підвищити ефективність використання ресурсів, забезпечити кооперацію між виробниками та сприяти виходу на нові ринки. Особливо перспективним є формування аграрно-переробних кластерів, що відповідає спеціалізації громади. Не менш важливою є активізація співпраці з міжнародними організаціями та донорами. Участь у грантових програмах дозволить залучити додаткові фінансові ресурси, впровадити інноваційні рішення та підвищити рівень розвитку підприємництва.

Таким чином, реалізація запропонованих заходів сприятиме:

- збільшенню кількості суб'єктів господарювання;
- підвищенню рівня зайнятості населення;
- зростанню доходів місцевого бюджету;
- розвитку конкурентоспроможної економіки громади.

У подальшому це створить основу для сталого економічного розвитку Нововодолазької територіальної громади та підвищення її фінансової спроможності.

Важливим сучасним інструментом розвитку людського потенціалу та активізації соціально-економічних процесів у Нововодолазькій селищній територіальній громаді є створення багатофункціонального простору – хабу «Єдність» [37]. Його поява є відповіддю громади на нові виклики, пов'язані з воєнним станом, трансформацією соціальних процесів та необхідністю формування локальних центрів підтримки населення (рис. 3.3).

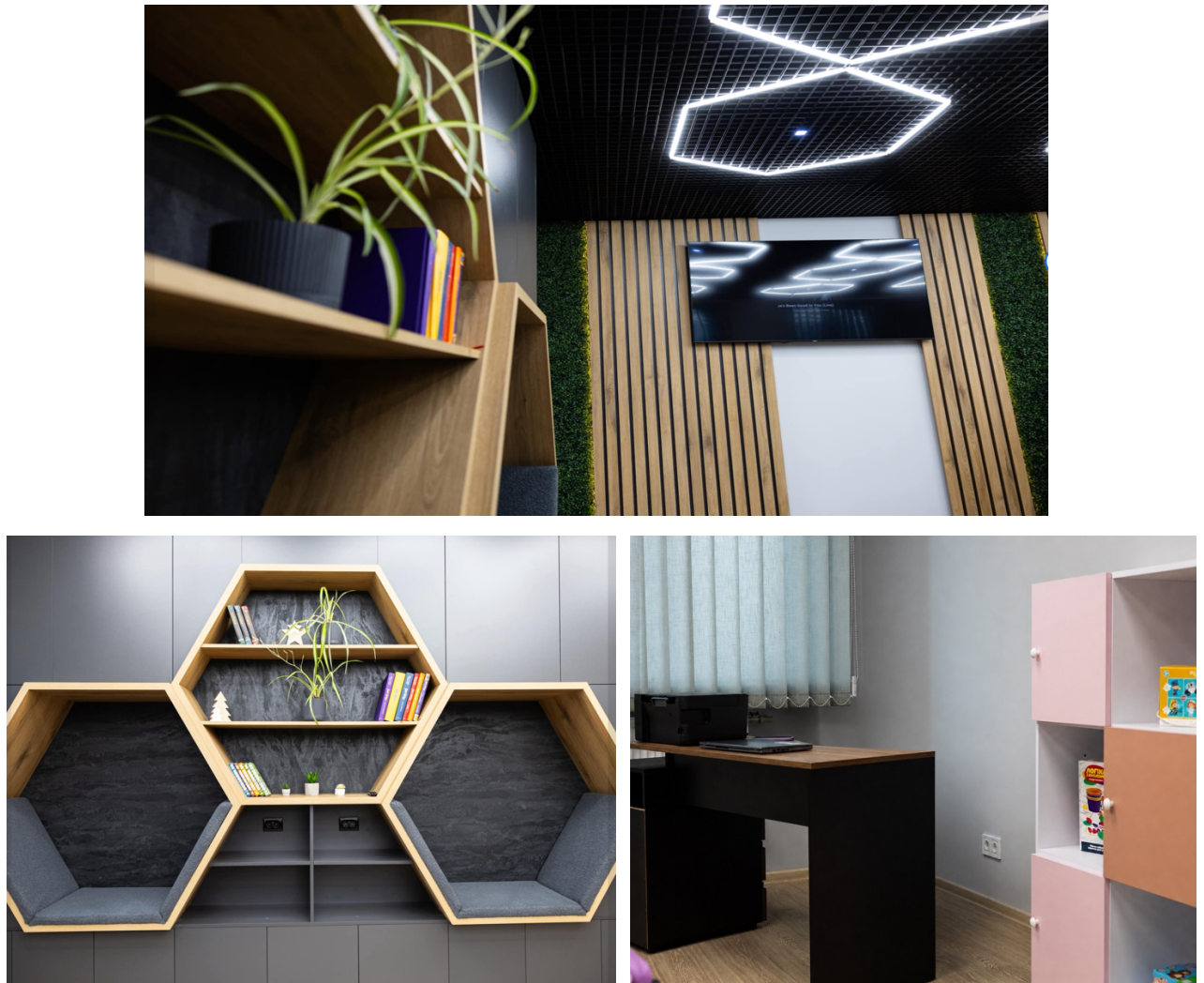

Рисунок 3.3 – Хаб «Єдність» [37]

Хаб «Єдність» [37] виступає як відкритий громадський простір, орієнтований на комунікацію, взаємодію та розвиток мешканців громади. Він створює умови для об'єднання різних соціальних груп, сприяє формуванню активного громадянського середовища та забезпечує доступ до базових послуг і можливостей самореалізації.

Функціональне наповнення хабу побудоване таким чином, щоб забезпечити його універсальність і адаптивність до потреб громади. Простір передбачає можливість проведення:

- інформаційно-консультаційних зустрічей;
- тематичних обговорень та громадських ініціатив;
- практичних занять і тренінгових сесій;
- індивідуальних консультацій для населення;
- заходів, спрямованих на розвиток навичок і компетенцій.

Особливу роль хаб відіграє як середовище неформальної освіти та обміну знаннями. Саме в таких просторах формується практичний досвід, який є більш адаптованим до реальних умов життя, ніж традиційні форми навчання, що дозволяє залучати до активної діяльності не лише молодь, але й доросле населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб та людей, які втратили роботу. Окремим важливим напрямом є використання приміщення хабу як платформи для проведення зустрічей із представниками бізнесу, місцевої влади, експертами та громадськими організаціями, що сприяє налагодженню діалогу, пошуку спільних рішень і формуванню партнерських відносин у громаді.

Крім того, хаб забезпечує можливість організації роботи мобільних сервісів, зокрема через функціонування віддаленого робочого місця Центру надання адміністративних послуг, що підвищує доступність адміністративних процедур та створює зручні умови для населення, зокрема для осіб, які планують започаткування власної справи. Таким чином, хаб «Єдність» [37] є не лише соціальним простором, а й багатофункціональним майданчиком для розвитку людського капіталу, комунікації та формування економічної активності населення. Його використання створює передумови для залучення мешканців громади до активної участі в економічному житті та може стати основою для подальшого розвитку підприємницької ініціативи.

На базі хабу «Єдність» ми пропонуємо впровадити комплекс заходів, спрямованих на активізацію підприємницької діяльності в Нововодолазькій селищній територіальній громаді. Використання даного простору як платформи

для розвитку економічної ініціативи населення дозволить поєднати освітню, консультаційну та практичну складові підтримки бізнесу.

Першочерговим напрямом є формування системи інформаційно-консультаційної підтримки населення. У межах хабу доцільно організувати регулярні зустрічі з фахівцями у сфері підприємництва, фінансів, оподаткування та права. Такі заходи сприятимуть підвищенню обізнаності населення щодо можливостей започаткування та ведення власної справи, а також зменшенню ризиків на початкових етапах підприємницької діяльності.

Важливим елементом є розвиток практико-орієнтованих форм підготовки населення до підприємницької діяльності. Зокрема, у хабі можуть проводитися:

- навчально-практичні сесії з основ підприємництва;
- воркшопи з розроблення бізнес-ідей;
- моделювання бізнес-процесів;
- індивідуальні консультації з підготовки бізнес-планів;
- супровід у відкритті власної справи.

Особливу увагу слід приділити формуванню фінансової грамотності населення. У межах діяльності хабу доцільно проводити тематичні заходи, спрямовані на:

- управління особистими фінансами;
- планування витрат і доходів;
- основи інвестування;
- використання банківських і цифрових фінансових інструментів.

Це дозволить не лише підвищити рівень економічної культури населення, але й сформувати передумови для переходу до підприємницької діяльності. Окремим напрямом є підтримка молодіжного підприємництва. На базі хабу доцільно створити умови для розвитку підприємницьких ініціатив молоді через проведення інтерактивних заходів, обговорень бізнес-ідей та залучення до реалізації мініпроектів. Такий підхід сприятиме формуванню підприємницького мислення ще на ранніх етапах. В умовах воєнного стану

важливим є також залучення до економічної активності внутрішньо переміщених осіб та осіб, які втратили роботу. Для цієї категорії населення доцільно організувати заходи з перекваліфікації, адаптації до нових умов та підтримки самозайнятості. З метою підвищення ефективності запропонованих заходів доцільно визначити орієнтовні кількісні параметри їх реалізації (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - Прогнозні показники впровадження заходів у хабі «Єдність» [37]

Показник	Орієнтовне значення (на рік)
Кількість заходів	12–18
Кількість учасників	250–350 осіб
Кількість консультацій	понад 100
Потенційно створені суб'єкти підприємництва	25–40
Частка залученої молоді	до 45%

Особливим напрямом активізації підприємницької діяльності в громаді є розвиток молодіжного підприємництва, яке виступає важливим чинником довгострокового економічного зростання. Молодь має значний потенціал до впровадження інновацій, використання цифрових технологій та формування нових бізнес-моделей.

У цьому контексті хаб «Єдність» може виконувати функцію локального бізнес-інкубатора, тобто середовища, у якому створюються умови для формування, розвитку та підтримки підприємницьких ініціатив. Такий формат діяльності передбачає не лише передачу знань, але й практичну підтримку, наставництво та супровід на етапі реалізації бізнес-ідей.

Функціонування хабу як бізнес-інкубатора може включати підтримку розробки бізнес-ідей, організацію командної роботи, проведення презентацій підприємницьких проєктів, наставництво з боку досвідчених підприємців та

супровід у відкритті власної справи. Важливим є залучення до діяльності хабу провідних бізнес-тренерів, практиків та викладачів закладів вищої освіти, які спеціалізуються у сфері підприємництва, що дозволить забезпечити якісну підготовку учасників та поєднати теоретичні знання з практичним досвідом (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - Пропозиції щодо розвитку молодіжного підприємництва на базі хабу

Напрямок	Зміст заходів	Очікуваний результат
Освітній	інтерактивні заняття, практичні сесії	формування знань
Практичний	розробка бізнес-ідей, кейси	набуття досвіду
Менторський	супровід експертів	зниження ризиків
Інкубаційний	підтримка стартапів	створення бізнесу

Таким чином, використання потенціалу хабу «Єдність» як багатофункціонального простору та інструменту підтримки підприємництва дозволить створити сприятливе середовище для розвитку бізнесу, підвищити рівень зайнятості населення та активізувати економічну діяльність у громаді.

3.2. Підходи до оцінювання результативності підприємницької діяльності на рівні територіальних громад

Розвиток підприємницької діяльності в територіальних громадах потребує не лише впровадження ефективних інструментів стимулювання, але й системного підходу до оцінювання отриманих результатів. Запропоновані в попередньому підрозділі заходи, зокрема, використання хабу «Єдність» як платформи для формування підприємницьких навичок, розвитку молодіжного підприємництва та підтримки бізнес-ініціатив, повинні супроводжуватися відповідним аналітичним забезпеченням.

Особливо це стосується заходів, спрямованих на формування підприємницького мислення молоді, підвищення рівня фінансової грамотності та створення умов для започаткування власної справи. У цьому контексті оцінювання ефективності підприємницької діяльності дозволяє визначити, наскільки впроваджені ініціативи сприяють досягненню ключової мети – збільшенню кількості суб'єктів господарювання, підвищенню рівня зайнятості населення та зміцненню фінансової спроможності громади.

Ефективність підприємницької діяльності доцільно розглядати як комплексну соціально-економічну категорію, що відображає результативність функціонування суб'єктів господарювання та їхній вплив на розвиток території. Вона охоплює не лише фінансові результати діяльності бізнесу, але й більш широкий спектр показників, включаючи рівень ділової активності населення, інвестиційну привабливість, створення робочих місць та соціальну стабільність.

У сучасних умовах, особливо в контексті воєнного стану, ефективність підприємництва набуває ще більшого значення. Саме підприємницький сектор забезпечує адаптацію економіки до кризових умов, сприяє відновленню господарської діяльності та формує основу для післявоєнного розвитку територіальних громад. З огляду на це, оцінювання ефективності підприємницької діяльності має здійснюватися на основі системного підходу, який передбачає використання комплексу взаємопов'язаних показників. Такий підхід дозволяє врахувати різні аспекти функціонування підприємницького середовища та отримати об'єктивну оцінку його стану.

У межах даного дослідження особлива увага приділяється оцінці результативності заходів, спрямованих на розвиток підприємництва, зокрема тих, що реалізуються або пропонуються до впровадження на базі хабу «Єдність». Важливим є визначення, наскільки такі ініціативи сприяють:

- зростанню кількості новостворених суб'єктів підприємництва;
- активізації молодіжного підприємництва;
- підвищенню рівня самозайнятості населення;
- збільшенню надходжень до місцевого бюджету;

- розвитку локального економічного середовища.

Таким чином, оцінювання ефективності підприємницької діяльності виступає не лише інструментом аналізу, але й важливим елементом управління розвитком територіальної громади. Воно дозволяє визначити результативність реалізованих заходів, виявити проблемні аспекти та сформулювати обґрунтовані напрями подальшого розвитку підприємництва.

У подальшому доцільним є формування системи кількісних показників, які дозволять здійснити практичну оцінку ефективності підприємницької діяльності в Нововодолазькій селищній територіальній громаді та визначити рівень впливу запропонованих заходів на її економічний розвиток.

Для оцінювання результативності підприємницької діяльності в Нововодолазькій селищній територіальній громаді доцільно використати систему кількісних показників, які відображають рівень підприємницької активності, фінансовий внесок бізнесу до бюджету громади та потенціал подальшого економічного розвитку (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 - Система показників оцінювання результативності підприємництва

Група показників	Показник	Що характеризує
Підприємницька активність	кількість суб'єктів господарювання на 1000 осіб	рівень залучення населення до бізнесу
Структура бізнесу	частка ФОП та юридичних осіб	переважання малого або середнього бізнесу
Бюджетна ефективність	податкові надходження на 1 мешканця	внесок бізнесу у фінансову спроможність
Фінансова стійкість	частка податкових надходжень у доходах бюджету	залежність бюджету від економічної активності
Соціальний ефект	потенційно створені ФОП після заходів	вплив навчання та підтримки на зайнятість

Оцінювання рівня підприємницької активності в Нововодолазькій селищній територіальній громаді здійснено на основі офіційних статистичних даних громади щодо чисельності населення та кількості зареєстрованих

суб'єктів господарювання станом на 01.01.2024 р [36]. Рівень підприємницької активності визначається як кількість суб'єктів господарювання у розрахунку на 1000 осіб населення та обчислюється за формулою (3.1):

$$K_{\text{па}} = (N_{\text{сг}} / N_{\text{нас}}) \times 1000, \quad (3.1)$$

де $N_{\text{сг}}$ - кількість суб'єктів господарювання, од.;

$N_{\text{нас}}$ - чисельність населення громади, осіб.

Підставивши наявні дані, отримаємо:

$$K_{\text{па}} = (1492 / 25884) \times 1000 = 57,6$$

Таким чином, у Нововодолазькій селищній територіальній громаді на 1000 мешканців припадає 57,6 суб'єктів господарювання, що свідчить про наявність сформованого підприємницького середовища. Водночас даний показник вказує на потенціал його подальшого розвитку, зокрема за рахунок стимулювання підприємницької активності населення та впровадження заходів підтримки, запропонованих у підрозділі 3.1.

Таблиця 3.4 - Розрахунок показників підприємницької активності

Показник	Значення
Чисельність населення громади	25 884 осіб
Загальна кількість суб'єктів господарювання	1 492
Кількість ФОП	1 075
Кількість юридичних осіб	412
Суб'єкти господарювання на 1000 осіб	57,6
ФОП на 1000 осіб	41,5
Юридичні особи на 1000 осіб	15,9

Наступним важливим показником є структура підприємницького середовища. Частка ФОП у загальній кількості суб'єктів господарювання визначається за формулою (3.2):

$$Ч_{\text{ФОП}} = (N_{\text{ФОП}} / N_{\text{сг}}) \times 100\% \quad (3.2)$$

$$Ч_{\text{ФОП}} = (1075 / 1492) \times 100 = 72,1\%$$

Частка юридичних осіб становить:

$$Ч_{\text{ЮО}} = (412 / 1492) \times 100 = 27,6\%$$

Отже, у структурі підприємницького середовища громади переважають фізичні особи-підприємці, частка яких становить 72,1%, що підтверджує домінування малого бізнесу та самозайнятості, що є важливою передумовою для розвитку молодіжного підприємництва на базі хабу «Єдність».

Таблиця 3.5 - Структура суб'єктів господарювання громади

Категорія	Кількість	Частка, %
Фізичні особи-підприємці	1 075	72,1
Юридичні особи	412	27,6
Інші самозайняті особи	5	0,3
Разом	1 492	100,0

Для оцінювання фінансового внеску підприємницької діяльності доцільно розрахувати обсяг доходів бюджету на одного мешканця (3.3):

$$D1 = D_6 / N_{\text{нас}} \quad (3.3)$$

де D_6 – загальні доходи бюджету громади.

$$D_1 = 339500000 / 25884 = 13116,2$$

Отже, у 2023 році доходи бюджету громади становили 13 116,2 грн на одного мешканця.

Податкові надходження у структурі доходів бюджету становили 61,9%. Тоді їх орієнтовний обсяг дорівнює:

$$D_{\text{под}} = 339500000 \times 0,619 = 210200500$$

Податкові надходження на одного мешканця:

$$D_{\text{под1}} = 210200500 / 25884 = 8118,9$$

Це означає, що у 2023 році податкові надходження становили приблизно 8 118,9 грн на одного мешканця.

Таблиця 3.6 - Результативність підприємницької діяльності

Показник	Значення
Загальні доходи бюджету громади	339,5 млн грн
Частка податкових надходжень	61,9%
Орієнтовний обсяг податкових надходжень	210,2 млн грн
Доходи бюджету на 1 мешканця	13 116,2 грн
Податкові надходження на 1 мешканця	8 118,9 грн
Місцеві податки і збори на 1 мешканця	2 698 грн

Отримані результати свідчать, що підприємницька діяльність є важливим джерелом формування доходів бюджету Нововодолазької громади. Водночас високий рівень податкової залежності від наявних суб'єктів господарювання обумовлює необхідність розширення підприємницької бази, зокрема через залучення молоді до створення власної справи.

Для оцінювання потенційного ефекту від заходів, запропонованих у підрозділі 3.1, доцільно розрахувати можливий приріст підприємницької

активності. Якщо на базі хабу «Єдність» щорічно буде створено 25–40 нових суб'єктів підприємництва, то загальна кількість бізнес-одиниць може зрости з 1492 до 1517–1532.

$$T_{\min} = 251492 \times 100 = 1,7\%$$

$$T_{\max} = 149240 \times 100 = 2,7\%$$

Отже, реалізація запропонованих заходів може забезпечити щорічне зростання кількості суб'єктів підприємництва на 1,7–2,7%.

Таблиця 3.7 - Прогнозний ефект від впровадження заходів на базі хабу «Єдність»

Показник	Базове значення	Прогноз після реалізації заходів
Кількість суб'єктів господарювання	1 492	1 517–1 532
Приріст суб'єктів підприємництва	–	25–40
Темп приросту	–	1,7–2,7%
Кількість учасників заходів	–	250–350 осіб
Частка молоді серед учасників	–	до 45%

Таким чином, запропоновані заходи можуть мати не лише освітній, але й реальний економічний ефект. Основним очікуваним результатом є поступове збільшення кількості підприємців, активізація молодіжної самозайнятості та розширення податкової бази громади. У контексті розвитку молодіжного підприємництва ефективність заходів доцільно оцінювати не лише за кількістю проведених занять або консультацій, а й за кількістю практичних результатів: створених бізнес-планів, зареєстрованих ФОП, започаткованих мініпроектів та залучених учасників.

Таблиця 3.8 - Показники оцінювання ефективності заходів з розвитку молодіжного підприємництва

Показник	Метод оцінювання	Очікуване значення
Кількість учасників	облік відвідуваності	250–350 осіб
Кількість молоді	частка учасників до 35 років	до 45%
Кількість консультацій	журнал звернень	понад 100
Кількість бізнес-ідей	підсумки практичних сесій	40–60
Кількість підготовлених бізнес-планів	експертна оцінка	20–30
Кількість нових ФОП	дані реєстрації	25–40

Отже, оцінювання результативності підприємницької діяльності в громаді має здійснюватися комплексно. Воно повинно враховувати не лише поточну кількість суб'єктів господарювання, а й здатність громади створювати умови для появи нових підприємців. Саме тому заходи на базі хабу «Єдність» доцільно розглядати як інструмент довгострокового впливу на підприємницьку активність, особливо серед молоді.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження теоретичних засад та соціально-економічних особливостей розвитку територіальних громад встановлено, що їх функціонування визначається комплексною взаємодією економічних, соціальних, інституційних та управлінських факторів. Розвиток громад у сучасних умовах набуває системного характеру та значною мірою залежить від рівня децентралізації, ефективності місцевого самоврядування, здатності адаптуватися до зовнішніх викликів, зокрема воєнних, а також від активності населення і бізнесу. Визначено, що підприємництво виступає одним із ключових чинників забезпечення економічної стійкості територій, формування місцевих бюджетів і підвищення якості життя населення.

У процесі аналізу економічного потенціалу та підприємницького середовища Нововодолазької селищної територіальної громади встановлено, що громада характеризується достатнім рівнем ресурсного забезпечення, наявністю сформованої підприємницької бази та домінуванням малого бізнесу. Виявлено, що значну частку суб'єктів господарювання становлять фізичні особи-підприємці, що свідчить про розвиток самозайнятості населення. Водночас спостерігається концентрація бізнесу в адміністративному центрі та обмежений рівень диверсифікації економічної діяльності, що визначає необхідність подальшого розвитку підприємницької інфраструктури.

У ході дослідження встановлено, що розвиток місцевого підприємництва стримується низкою факторів, серед яких ключовими є обмежений доступ до фінансових ресурсів, недостатній рівень інформаційної та консультативної підтримки, кадровий дефіцит, наслідки воєнних дій, а також низький рівень підприємницької активності окремих груп населення, зокрема молоді. Додатковими обмеженнями виступають недостатній розвиток бізнес-інфраструктури, відсутність системної підтримки стартапів та слабка інтеграція інноваційних підходів у підприємницьку діяльність.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано перспективні напрями активізації економічного розвитку громади, які передбачають стимулювання підприємницької активності населення, розвиток малого та середнього бізнесу, підвищення рівня фінансової грамотності та створення умов для самозайнятості. Особливу увагу приділено розвитку молодіжного підприємництва та використанню потенціалу хабу «Єдність» як платформи для реалізації освітніх, консультаційних та практичних заходів, спрямованих на формування підприємницьких компетентностей та підтримку започаткування власної справи.

У роботі також розроблено та обґрунтовано підходи до оцінювання результативності підприємницької діяльності на рівні територіальних громад, які базуються на використанні системи кількісних показників, зокрема рівня підприємницької активності, структури суб'єктів господарювання, обсягів податкових надходжень та їх частки у доходах бюджету. Проведені розрахунки для Нововодолазької громади дозволили оцінити поточний стан підприємницького середовища та визначити потенційний ефект від впровадження запропонованих заходів, що підтверджує доцільність їх реалізації та практичну значущість отриманих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рудаченко О. О. Інформаційне та аналітичне забезпечення розвитку територіальних громад України // Фінанси і державне управління. 2025. № 1(51). С. 72–81.
2. Конституція України : офіц. текст. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Fedorenko T. Система управління місцевим економічним розвитком громад // Economics-MSU Journal. 2023. Т. 10, № 4. С. 41–48.
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
5. Rudachenko O., Uhodnikova O., Troyan V., Volkova M. Digital technologies as a factor of socio-economic development of territorial communities // Global digital trends and their impact on national economic progress : monograph. Praha : OKTAN PRINT, 2024. P. 332–342.
6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 22.04.2026).
7. Джурик Х. Б. Фінанси територіальних громад : дис. ... д-ра філософії. Львів, 2022. 263 с. – Режим доступу: <https://ipnu.ua/sites/default/files/2022/radaphd/20374/disdzhuryk.pdf> (дата звернення: 22.04.2026).
8. Orel Yu., Kulinich O., Korniiievskiy S. та ін. Decentralization as a driver of regional development in Ukraine // Amazonia Investiga. 2024. Vol. 13, No. 80. P. 99–108. – Режим доступу: <https://amazoniainvestiga.info/check/80/9-99-108.pdf> (дата звернення: 22.04.2026).
9. Шибанін В. С., Кормишкін Ю. А. Роль підприємництва у формуванні територіальних громад // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2023. Вип. 4. С. 3–11.

10. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 22.04.2026).

11. Рудаченко О. О., Коненко В. В., Тараруєв Ю. О. Цифрова трансформація як фактор формування потенціалу територіальних громад // Ефективна економіка. 2024. № 2. – Режим доступу: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/3068> (дата звернення: 22.04.2026).

12. Khellat M. та ін. Factors involved in economic development // E3S Web of Conferences. 2023. Vol. 412.

13. Лапішко М. та ін. Тенденції розвитку фінансово-інвестиційного потенціалу територій // Financial and Credit Activity. 2021. № 2(37). С. 332–342.

14. Тихончук Л. Х., Піддубний А. С. Функціонування релокованого бізнесу у громадах // Вісник НУВГП. 2023. Вип. 1(101). С. 216–227.

15. Бібік Н. В., Єсіна В. О., Рудаченко О. О. Інформаційно-аналітичні засади управління бюджетуванням // Бізнес Інформ. 2020. № 9. С. 107–116.

16. Mahmut C., Nurhuda N., Amrullah N. Analysis of determinants of HDI // Jurnal Ekonomi. 2023. Vol. 2(2). P. 198–211.

17. Панухник О., Федоришин М., Ковалик Л. Вплив децентралізації на розвиток територіальних громад // Матеріали конференції. 2023. С. 112–118.

18. Bezama A., Hildebrandt J., Thrän D. Regional energy integration scenarios // Sustainability. 2022. Vol. 14.

19. Сакало О. Є., Степаненко С. В. Національне щастя та державна політика // Бізнес Інформ. 2020. № 12. С. 6–13.

20. Возняк Г. В., Стасишин С. В., Коваль В. Особливості формування фінансів територіальних громад // Економіка та суспільство. 2022. № 45.

21. Rabe M. та ін. Sustainable development of the region // Journal of Security and Sustainability Issues. 2023. Vol. 13(1). P. 337–344.

22. Гринчишин І. Соціально-економічна диференціація громад // Економіка та суспільство. 2020. № 22.
23. Децентралізація в Україні – в Режим доступу: <https://decentralization.ua> (дата звернення: 22.04.2026).
24. Державний веб-портал бюджету для громадян – Режим доступу <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2026).
25. Димченко О., Смачило В. В., Рудаченко О., Кулінич І. Вплив підприємницької активності на розвиток територіальних громад Харківського регіону під час війни // Ефективна економіка. 2024. № 1. – Режим доступу: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2852> (дата звернення: 22.04.2026).
26. Кондратенко Н., Величко В., Троян В. Аналіз розвитку територіальних громад України // Економіка та суспільство. 2024. № 60.
27. Возняк Г. В. Фінансова децентралізація та розвиток територій. Київ, 2021.
28. Klebanova T., Rudachenko O. Classification of social tension // WSEAS Transactions on Systems and Control. 2020. Vol. 15. P. 576–584.
29. Chahovets L., Chahovets V. Digitalisation as a factor of socio-economic development // Municipal Economy of Cities. 2023. Vol. 6(180). P. 21–26.
30. Pohrishchuk B., Shkvaruk D. Natural factors of regional development // Market Infrastructure. 2023. Vol. 74. P. 63–67.
31. Цікахо Н. та ін. Бюджетна спроможність територіальних громад // Public Management and Territorial Development. 2023. № 7. С. 14–22.
32. Ekinici N. Assessment of wind energy potential [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=4706892> (дата звернення: 22.04.2026).
33. Handalić Plahonjić M., Kuka F. Development potential of Sarajevo // Uprava. 2023. Vol. 14(2). P. 104–118.
34. Dumchenko O., Rudachenko O., Smachylo V. Entrepreneurial component of development // Handbook on Post-War Reconstruction. 2022. P. 59–81.

35. Про внесення змін до законів щодо територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20> (дата звернення: 22.04.2026).

36. Стратегія розвитку Нововодолазької селищної територіальної громади до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vodolaga-gromada.gov.ua/documents/cmgt9nz3q75em08662ulni9rj> (дата звернення: 22.04.2026).

37. Хаб «Єдність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vodolaga-gromada.gov.ua/news/novini-25-12-25-3-2025-12-26> (дата звернення: 22.04.2026).